

SAMHÄLLE

TIDSSPEGLN Den svenska skolan

Varför är det inte som i Mariefred?

Hur står det till med den svenska skolan? Har lärare dåliga ämneskunskaper och läraryrket låg status? Saknas disciplin och studiero? Är eleverna upptagna av sina mobiler? Går många elever ut nian med ofullständiga betyg? Hotas lärare av sina elever? Epoch Times Mats Janson hälsar på i en skola i en liten stad i Sörmland.

Det är krismöte på Gripsholmsskolan. Någon har proppat igen avloppet i handfatet på en toalett, skruvat på vattnet och låst dörren utifrån så att den verkar upptagen. Rektor Nina Lidfors, biträdande rektor Juho och en lärare på skolan diskuterar incidenten. Mycket vatten hann rinna ut innan någon förstod, öppnade och vred av. I idylliska Mariefred skjuter man inte varandra, men elever mår dåligt och lever rövare.

Första intrycket av Gripsholmsskolan denna soliga höstdagsmiddag är dock Bullerby-lik. Efter krismötet promenerar rektor Nina och jag över skolgården. Vi ska till matsalen för att hämta kaffe. Sedan ska vi sätta oss i det lilla biblioteket och försöka ringa in den kultur som Nina tog med sig från Finland för att starta en friskola i Mariefred för 15 år sedan.

När vi går över gården kommer elever fram till Nina. De kallar rektorn vid förnamn och frågar uppspelt, men artigt, vart hon är på väg och vad hon ska göra. Alla elever är ute på rasten. Det är en regel, och ingen kollar i mobilen. Den har de lämnat in. De flesta är i rörelse.

I biblioteket frågar jag vad som är speciellt med den finländska skolan. Nina borde veta. Hon har upplevt den som elev, valt att stanna kvar som lärare och bli skolledare. Är det tuffa tag eller så kallat lågaffektivt bemötande

när det kommer till stökiga elever? Är läraren en auktoritet som förmedlar kunskap eller lär sig eleverna själva i grupparbeten? Vad är annorlunda?

– Jag vet egentligen ingenting om den svenska skolan. Gripsholmsskolan är den enda svenska skola jag har arbetat i, men politiskt finns viktiga skillnader. I Finland finns ingen skolinspektion och inga nationella prov. Däremot finns ett förtroende. Politiker rotar inte i skolans värld. Reformerna kommer sällan.

Nina Lidfors växte upp och gick i skola i lilla Sjundeå, fyra mil väster om Helsingfors. Kommunen har 4 000 invånare, varav fem procent är svenskspråkiga, precis som Ninas familj med mor, far och en yngre syster. I familjen Rönnberg fanns ingen akademisk tradition. Hade inte läraren Bertil berättat för Ninas mamma om dotterns läshuvud hade det inte blivit några högre studier.

– I årskurs fyra måste man välja mellan den allmänna medborgarskolan och privata läroverk som kostar pengar. Jag skulle självklart gå i medborgarskolan, inte för att vi var fattiga, utan på grund av traditionen i vår familj. Men min fantasiska lärare Bertil sade till mamma att hon skulle ångra sig om jag inte fick gå i den privata samskolan. Far och mor bestämde att jag skulle få prova. Om jag klarade det, skulle jag få fortsätta.

Nina förklarar den finländska skolkulturen med läget efter kriget.

”
I Finland finns ingen skolinspektion och inga nationella prov. Politiker rotar inte i skolans värld.

Många män hade dött, fattigdomen var utbredd, barnen var undernärda och utbildningsnivån låg. Finland satsade på skolan. Det skulle vara gratis skolmat, ordning och reda och duktiga lärare. Lärarna blev ofta förebilder. När Nina berättar om Bertil blir det tydligt att han var en sådan lärare som alla elever säger att de vill ha: sträng men rättvis. När hon berättar om kompiserna Anne kommer en tår.

– Anne var lika duktig i skolan som jag, men fattig. När jag tänker på hur den finländska skolan vilar på övertygelsen att ingen unge ska lämnas efter på grund av omständigheter han eller hon inte kan råda över, blir jag så stolt. Anne blev så kallad frielev och fick bidrag. I dag har hon eget apotek i Finland.

Nina tog studenten med bra betyg. Med så jämna och fina betyg borde hon bli läkare, sade studievägledaren. Men bra betyg i många ämnen är ju bra för lärare också, tänkte Nina, även om betyg inte räcker för att bli lärare i Finland. Man måste ha talang också. Alla sökande intervjuas samt gör ett undervisningstest och ett skriftligt prov. Ingen kan räkna med att komma in första gången. Som Nina. Bäst trivdes Nina på övnings-

skolan, en skola knuten till lärautbildningen med duktiga och stolta lärare. Hon lärde sig planera, utvärdera och ge feedback, stöd och uppmuntran.

Efter tio år tröttnade jag på att undervisa. Jag ville förändra, och då måste jag minst vara rektor. Det verkar knäppt att jag ville ändra på det jag nyss berömt så känslösamt, men jag skyller på ungdomlig otårlighet. Jag tyckte systemet var stelbent. I dag ser jag fördelarna med långsamheten. I Finland prövar man nya forskningsrön och idéer i liten skala. I Sverige blir det gärna ryckigt med många reformer och läroplaner, vilket äldre lärare i och för sig struntar i. De gör som de alltid har gjort, haha.

Nina utbildade sig till rektor, men fick jobb som skolchef med ansvar för 13 skolor i två kommuner. Medan äldre politiker klappade henne på huvudet och sade "lilla flicka", gjorde Nina sin första budget. Hon målade upp sina visioner i en femårsplan för kommunchefen, äskade pengar och fick en utskällning.

– Han skrek att det var den värsta budget han sett. Ändå fick jag loss mycket pengar, vilket lärde mig att man kommer långt med ärligt engagemang. Det måste ha framgått att mitt hjärta fanns hos eleverna.

”
Det finns inga genvägar till en plats som är värd att komma till.

Rektor Nina Lidfors menar att många barn i dag mår dåligt, inte minst för att de känner sig svikna av jag-centrerade vuxna.

FOTO: JINDRIEBS

Chefsjobbet på kommunen gav två insikter, dels att det var ledarskap hon ville arbeta med, dels att hon ville vänta tills barnen blivit större. Att ta sig an alla gubbar tar mycket energi. Nina återgick till att jobba som lärare, men blev snart rekommenderad till ett vikariat som rektor på lärarutbildningen. Och det av samma person som tog in Nina på lärarutbildningen många år tidigare.

Jag kom till intervjun, gjorde undervisningsprovet och fick frågan om jag hade ledarskapsambitioner. Jag svarade ja, och fick inte jobbet. Året efter gjorde jag provet igen och fick samma fråga. Nu hade jag lärt mig läxan, svarade nej och fick tjänsten.

Som rektor på lärarutbildningen fick hon nya insikter:

Jag lärde mig att skit sätter sig i väggarna. En liten elit var van att få som den ville. När jag sade att jag tänkte behandla alla lika, skrek en av lärarna åt mig så att det kändes som om mitt hår stod ut i en strut i nacken.

Inför nästa möte med den skrikande läraren hade Nina bestämt sig. En av dem skulle gå därifrån gråtande och det skulle inte vara Nina.

Jag utvecklade ett pansar och kunde ta hur mycket skit som helst.

Det är förstas inte bra. Om en vän frågade hur jag mätte, började jag gråta.

Det var då telefonsamtalet från Mariefred kom. Ville hon leda en skola från start? Skolentreprenören hade fått nys om Nina på grund av skrivelser i finsk press.

Jag förespråkade något som kallas "content and language integrated learning" för svenska barn som skulle lära sig finska. Det krockade med en ingrödd övertygelse om att svenska skolor ska vara helt svenskspråkiga. Problemet var bara att ingen lärde sig finska. Så jag ville använda samma pedagogik som på lektionerna i engelska. Det blev ett himla liv.

Skolentreprenören hade imponerats av Ninas sätt att stå upp för eleverna.

Att det var därför han ringde mig såg jag som ett gott tecken. Så okej, jag flyttar till Sverige, tänkte jag. Dagen efter var jag i Mariefred.

Bertils själ följde med på resan.

Jag ville inte bara ha duktiga lärare. De skulle brinna, tycka om sina elever och vilja skapa en varm miljö, vilket inte betyder brist på regler, tvärtom. Alla elever ska veta vad som gäller. Vi ska ösa kärlek över barnen. Då klarar de att vi sätter ned foten ibland. De har förtroende för oss. De vet att vi tycker om dem.

Så hur tacklar man då elever som på pin kiv orsakar översvämnningar?

I de stora livssammanhangen är det småsaker. Jag vill ingjuta hopp och känslan av att vi alltid kan vända problem till något gott tillsammans. Om vi vuxna har bra dagar i skolan, då har eleverna också det. Likväl som dålig stämning sipprar ner till eleverna, sipprar också vuxnas glädje och sammanhållning ner till barnen. Så stor makt har vi. Inför detta skolar bestämde jag mig för att bara vara glad.

En kort beskrivning av Ninas och Bertils recept på en bra skola skulle alltså kunna vara: Människlighet och värme, kärlek och gränser, tydlighet och ärlighet.

Vi är snabba att berömma. Det är mycket effektivare än att skälla och gnälla. Men man måste vara sig själv, inte gå in i roller. Ungarna tittar på oss vuxna. De ser hur vi gör och om vi lever som vi lär är det det som gäller, som när några vuxna besökare behöll kepsen på i skolmatsalen. Barnens fråga hängde tung och tyst i luften: Hur tänker hon göra? Jag bad alla ta av sig sina kepsar och spänningen var över. Enkelt!

Ännu ett exempel på kärlek och gränser: En elev, ursprungligen från ett annat land, kom ständigt för sent. Ingen i familjen kunde skjutsa. Han var för liten för att åka buss. Då åkte Nina själv och hämtade honom och pratade om hur viktigt det var att han kom i tid. Hon tog även kontakt med socialen som hittade ett nytt boende åt familjen nära skolan.

Sådant hör kanske inte till skolans uppgifter, men vi gör det ändå. Ingenting kommer gratis i Mariefred heller. Det finns inga genvägar till en plats som är värd att komma till.

Men kom igen! Mariefred! Hur svårt kan det vara? Är det inte naivt att tro att kärlek och gränser fungerar även i mer utmanande miljöer?

Vi är förskonade från mycket, men problem finns överallt. Fler barn under 15 år mår dåligt i dag. Fler känner sig svikna av jag-centrerade vuxna. Fler är traumatiserade. Fler känner mer hat än kärlek. Både ungas och föräldrars attityd till skolan har förändrats. Några har svårt att acceptera att skolan fattar besluten som rör skolan. Några har svårt att hantera den finska tanten. En pappa frågade nyss om jag inte hade fattat hur dålig och gammal jag blivit.

Visst har det stormat kring rektor Nina Lidfors. Som värst blåste det när hon missade en viktig rad i regelverket. Skolan blev utan tillstånd för första kullen sexor. Hon ringde Skolinspektionen, sade som det var och sökte dispens, men fick nej. Hon ringde och grät. Inget hjälpte. Föräldrarna var inte glada. Några ringde och skällde. Lösningen blev att bussa sexorna en mil till skolan i Stallarholmen under en termin. "Småaktigt", sade Nina om Skolinspektionen. Expressen och Aftonbladet skrev

att Nina försökte rädda sitt skinn. Folk i Mariefred undrade om hon skulle sluta.

En mamma ringde och grät, frågade om jag läst tidningarna. Det hade jag inte gjort. När drevet går spelar det ingen roll vad man säger. Jag gjorde en pudel, förstod att jag skadat förtroendet, men tänkte stanna och reda upp det jag ställt till med. Jag var beredd på att elevantalet skulle minska.

Elevantalet minskade inte. Föräldrarna såg en rektor som inte försökte rädda sitt skinn, erkände att hon gjort fel och stod upp för barnen. Många elever hade kommit från andra skolor där de inte trivts och mobbats. I Expressen fick Nina Dagens ros.

Och visst har det pratats. När skolan samlas i kyrkan under advent eller firar andra svenska traditioner har vissa undrat om skolan drivs av någon slags kristen sekt.

Vi har så klart inget att dölja. Vi som arbetar här tycker att en helt vanlig skola ska vara så här. Alla barn har rätt att trivas och må bra och gå ut nian med godkända ämnen. I dialog med föräldrar och barn vill vi göra allt vi kan för att lyckas.

Nyss var det tungt. Nina fick hjälp av en psykolog att se mönster från barndomen, vilket hon uppskattade, men psykologen rådde henne också att tagga ner och förbereda sig på att sluta jobba.

Att jag inte fick allt jag behövde som barn kan förklara varför jag är så mån om att alla andra barn ska få vad de behöver. Men tagga ner går inte. Endera gör jag allt jag kan, eller så jobbar jag inte alls.

Nina får erbjudanden om rektorsjobb på prestigeskolor både i Sverige och Finland, men hon stannar i Mariefred. I dag står 2 000 barn i kö till Gripholmsskolan.

Kanske är receptet kärlek och gränser universellt. I den aktuella boken *Det finns inga omöjliga skolor* känns idéerna igen. Så här skriver rektorerna Susanne Norman och Lillemor Bergquist i en debattartikel i SvD den 13 oktober i år: "Personalen utbildades därför i att med lugn, vänlig, tydlig och konsekvent gränssättning, positiv feedback samt lösningsinriktade samtal träna eleverna i att använda sig av fungerande strategier. Personalen började ställa krav på att alla elever skulle följa skolans regler."

Citatet andas inte samma passion som Nina utstrålar när hon pratar om Bertil, gränslös kärlek och tydliga gränser på "sin" skola i Mariefred, men andemeningen är densamma.

Det behövs starka rektorer, annars tar barnen och föräldrarna över och lärarna förlorar både status och mandat. ■

Mats Janson

mats.janson@epochtimes.se